

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
Тернопільська академія народного господарства

Штефан Зоряна Богданівна

УДК: 336.467

*Аналіз ефективності використання
виробничого потенціалу
будівельно-монтажних організацій
(на матеріалах корпорації "Укрбуд")*

Спеціальність 08.06.04 – Бухгалтерський облік, аналіз і аудит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 1999

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі економічного аналізу Тернопільської академії народного господарства

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Шкарабан Степан Іванович,
Тернопільська академія народного господарства
завідувач кафедри економічного аналізу

Офіційні опоненти – доктор економічних наук, професор,
Мних Євген Володимирович,
Львівський державний університет ім.І.Франка,
завідувач кафедри обліку і аудиту

– кандидат економічних наук, професор,
Бабич Віталій Васильович,
Київський національний економічний університет,
кафедра бухгалтерського обліку і аудиту в
промисловості

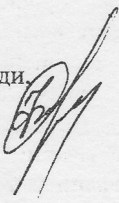
Провідна установа – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, кафедра обліку і аудиту, Кабінет Міністрів України, м.Київ.

Захист дисертації відбудеться “___” _____ 1999 року о ___ год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 в Тернопільській академії народного господарства за адресою: 282004, м.Тернопіль, вул.Львівська, 11, ауд.№ 1300.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільської академії народного господарства.

Автореферат розісланий “___” _____ 1999 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

І.Д.Фаріон

Загальна характеристика роботи

Актуальність теми дослідження. Ринкові перетворення в економіці України змінюють умови розвитку і методи господарювання в усіх сферах і структурах національного господарства. З переходом підприємств (організацій) будівельного комплексу на ринкові відносини істотно погіршилося використання його виробничого потенціалу. Обмеженість інвестиційних ресурсів в Україні зумовила згорання капітального будівництва в усіх галузях економіки. В інвестиційній діяльності утворилося своєрідне замкнуте коло – недоінвестування галузей матеріальної сфери посилює спад виробництва, що спричиняє зниження інвестиційних можливостей суб'єктів господарювання та держави.

Сьогодні не забезпечується своєчасне введення в дію об'єктів виробничого і невиробничого призначення, обсяги нового будівництва за 1990-1998 роки скоротилися майже в 7 разів. Чисельність будівельно-виробничого персоналу галузі зменшилася на 526,6 тис.чол., тобто в 1,7 рази, плінність кадрів зростає більше, ніж у два рази. Некерованими стали організаційні фактори зростання продуктивності праці.

Ефективність будівельного виробництва залежить від обсягу і структури використання основних засобів. Разом з тим за останні роки практично призупинилося відтворення основних засобів, частка яких з понаднормативними строками служби в цілому по галузі становить майже 34%, у тому числі в організаціях корпорації "Укрбуд" – 36,3%. Знос основних засобів у будівельному комплексі досяг критичного рівня і не компенсується новими капітальними вкладеннями. Тому проблема відтворення основних засобів за новою технологічною основою займає провідне місце в системі оновлення виробничого потенціалу.

Для розвитку виробничого потенціалу принципове значення має дотримання пропорцій між обсягами підрядних робіт і виробництвом будівельних матеріалів і конструкцій. У діяльності підприємств будівельного комплексу потрібне перепрофілювання виробництва конструкцій і матеріалів відповідно до ринкового попиту, вирішення проблем енерго- і ресурсозбереження, заміни привозних матеріалів на місцеві, підвищення якості продукції і збільшення експортних обсягів на ринку будівельних конструкцій і матеріалів.

При переході до ринкових відносин важливою передумовою забезпечення ефективності господарювання підприємств будівельного комплексу є відтворення виробничого потенціалу на основі науково-технічного прогресу і здійснення комплексу організаційно-технічних і економічних заходів для підвищення рівня його використання. У зв'язку з цим особливо актуальними є питання подальшого наукового вироблення економічного механізму відтворення і управління виробничим потенціалом будівельно-монтажних організацій, що зумовлює необхідність удосконалення методики та організації проведення його аналізу.

Значний внесок у вирішення цієї проблеми зробили як зарубіжні вчені-економісти (Л.І.Абалкін, Р.А.Белоусова, А.А.Задоя, Е.М.Горбунов, Е.Фігурнов, В.К.Фельцман, Т.С.Хачатуров, А.П.Чечета), так і вітчизняні науковці (В.К.Задорожна, Б.М.Литвин, Є.В.Мних, В.Г.Федоренко, І.Д.Фаріон, С.І.Шкарабан, Д.А.Штефаніч, І.Г.Яремчук). Однак ряд питань методології,

методики та організації аналізу виробничого потенціалу ще неповністю вирішені або залишаються дискусійними.

Сьогодні відсутня методика комплексного економічного аналізу виробничого потенціалу будівельно-монтажних організацій, мало уваги надається аналізу виробничого потенціалу в процесі формування будівельних програм, планування собівартості, фінансових результатів господарської діяльності, а також при прийнятті управлінських рішень. У теорії економічного аналізу не знайшли достатнього відображення питання аналізу виробничого потенціалу як важливого інструмента підвищення ефективності виробництва в цілому. Дані питання розглядаються окремо: потенціал трудових ресурсів, основних засобів, матеріальних ресурсів. До таких часткових досліджень виробничого потенціалу належать праці М.Т.Архипеця, М.І.Бугарі, Е.Й.Заблюцького, В.М.Зарубіна, А.С.Панкратова, Р.Т.Пелячика.

Потребують вирішення питання, пов'язані з удосконаленням інформаційного забезпечення аналізу виробничого потенціалу будівельних організацій, що дозволить всебічно і повно аналізувати господарську діяльність підприємств будівельного комплексу.

Нерозробленість викладених питань, пов'язаних з дослідженням окремих положень аналізу виробничого потенціалу як економічної категорії, наявність методологічних і методичних проблем організації і проведення аналізу зумовили вибір теми дисертаційної роботи, мету, структуру та основні напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільської академії народного господарства і належить до державно-бюджетної теми "Розробка методики економічного аналізу господарської діяльності організацій (підприємств) будівельного комплексу в умовах ринкових відносин" (номер державної реєстрації 0194U005004).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вироблення науково обґрунтованих положень вдосконалення методології, методики та організації аналізу виробничого потенціалу будівельно-монтажних організацій, визначення шляхів підвищення ефективності його використання в умовах переходу до ринкових відносин. Відповідно до мети були поставлені такі завдання методологічного, науково-методичного і прикладного характеру:

- дослідити види потенціалів, їхній зміст, структуру та роль у виробничому процесі;
- теоретично обґрунтувати поняття "виробничий потенціал" будівельно-монтажних організацій, розкрити проблеми його використання в ринкових умовах господарювання;
- удосконалити методику оцінки виробничого потенціалу в ресурсно-структурному аспекті;
- розробити методики аналізу стану, розвитку та ефективності використання трудового персоналу, основних засобів, матеріальних ресурсів і виробничого потенціалу в цілому;

- вдосконалити методики аналізу впливу використання виробничого потенціалу на строки будівництва об'єктів та фінансові результати господарської діяльності підрядних організацій;
- обґрунтувати концепцію аналітичного забезпечення управління собівартістю у взаємозв'язку з використанням виробничого потенціалу;
- визначити резерви підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підрядних організацій будівельного комплексу України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні методології, методики та організації економічного аналізу виробничого потенціалу підрядних організацій будівельного комплексу, виявленні резервів підвищення ефективності його використання. У процесі роботи були обґрунтовані й сформульовані такі теоретичні та практичні висновки:

- обґрунтовано види потенціалу, розкрито їх зміст, структуру і властивості;
- визначено способи відтворення і використання виробничого потенціалу будівельно-монтажних організацій в умовах переходу до ринкових відносин;
- комплексно досліджено тенденції зміни виробничого потенціалу в ресурсно-структурному аспекті в умовах реформування економіки;
- розроблено методики аналізу стану, розвитку та ефективності використання складових виробничого потенціалу;
- вдосконалено методику аналізу впливу використання виробничого потенціалу на строки будівництва, собівартість і фінансові результати господарської діяльності;
- запропоновано концептуальну схему підвищення ефективності використання виробничого потенціалу будівельно-монтажних організацій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні розробленого комплексу науково-методичних положень з економічного аналізу виробничого потенціалу в діяльності будівельно-монтажних організацій корпорації "Укрбуд". Теоретичні висновки та аналітичні розробки автора з питань впливу виробничого потенціалу на строки будівництва, собівартість і прибуток застосовуються в роботі фірми "Івано-Франківськбуд", ВАТ "Прикарпатбуд", ПБО "Львівміськбуд", що підтверджується довідками цих підприємств.

Окремі положення дисертаційного дослідження використовуються в навчально-методичній роботі кафедри економічного аналізу Тернопільської академії народного господарства.

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що:

- теоретично обґрунтовано поняття "виробничий потенціал" будівельно-монтажних організацій, розкриті проблеми його використання в ринковому середовищі;
- розроблено методики аналізу ефективності використання основних засобів, матеріальних і трудових ресурсів та виробничого потенціалу в цілому;
- вдосконалено методику аналізу впливу виробничого потенціалу на строки будівництва, собівартість, фінансові результати господарської діяльності;
- виявлено резерви підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підрядних організацій будівельного комплексу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися на вітчизняних і міжнародних конференціях: “Аудиторська діяльність в умовах становлення нових економічних відносин в Україні”, Львів, 1995.; “Актуальні проблеми розвитку економіки України в перехідний період до ринку”, Тернопіль, 1996; “Міжнародна науково-практична конференція присвячена 25-річчю кафедри економічного аналізу і 30-річчю інституту обліку і аудиту”, Тернопіль, 1996; “Формування ринкових відносин в системі будівельного комплексу України”, Тернопіль, 1998.

Публікації За підсумками дисертаційного дослідження опубліковано 12 наукових праць загальним обсягом 3,5 д.а.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Повний обсяг роботи – 223 сторінки, у тому числі 4 рисунки, 24 таблиці, 18 додатків, список використаних літературних джерел складається із 140 найменувань.

Основний зміст роботи

У вступі обґрунтовано актуальність вибраної теми дослідження, визначена мета та основні завдання, об'єкти дослідження, наукова новизна і практичне значення розроблених рекомендацій.

У першому розділі – “Суть, структура і оцінка виробничого потенціалу будівельно-монтажних організацій” висвітлюються сутність “потенціалу” як економічної категорії, особливості видів потенціалу на рівні національної економіки, галузі, підприємства (об'єднання), оцінюються методи визначення, відтворення і використання потенціалу будівельно-монтажних організацій в умовах переходу до ринкових відносин.

У дисертації уточнюється поняття будівельного потенціалу, розкривається роль і місце його в системі економічного потенціалу. Будівельний потенціал розглядається як сукупна можливість підприємств будіндустрії, будівельно-монтажних організацій, проектно-конструкторських і галузевих науково-дослідних організацій здійснювати на основі наявних ресурсів максимально можливі обсяги нового будівництва, робіт з реконструкції і технічного переозброєння діючих підприємств, ремонту будівель і споруд. Будівельний потенціал реалізується в основному через потенціал підрядних будівельно-монтажних організацій, від ступеня використання якого залежить ефективність будівельного виробництва, строки спорудження об'єктів.

У роботі досліджуються стан і використання основних компонентів, які формують зміст потенціалу підрядних будівельно-монтажних організацій: чисельність персоналу, прогресивність його структури, рівень кваліфікації робітників; обсяг основних засобів, їх вікова і технологічна структура; матеріальні ресурси; системи управління організацією виробництва і праці. Автором зроблено висновок, що з переходом до ринкових відносин потенціал будівельно-монтажних організацій використовується незадовільно, не вживаються заходи для його стабілізації і розвитку.

З метою усунення впливу негативних чинників на рівень використання виробничого потенціалу рекомендується реалізувати комплекс заходів, які б

сприяли призупиненню руйнівних процесів у народному господарстві, у тому числі і в будівельному комплексі. На думку автора, на макрорівні необхідно насамперед здійснити наступні заходи:

- вдосконалити нормативно-правову базу виробництва з метою поліпшення інвестиційного клімату і стимулювання відтворювальних процесів;
- активізувати структурну перебудову виробництва відповідно до вимог ринкового середовища;
- підвищити рівень конкурентоспроможності передусім у тих галузях і виробництвах, які мають сприятливі національні умови для отримання конкурентних переваг на світовому ринку.

У системі підрядних організацій будівельного комплексу ми пропонуємо реалізувати комплекс заходів, спрямованих на поліпшення їх фінансового стану, прискорення демонополізації та приватизації, вдосконалення організаційних форм управління будівництвом, розвиток інфраструктури ринку підрядних робіт, зниження залежності матеріально-технічної бази будівництва від імпорту, розширення вітчизняної сировинної бази.

Вирішення проблеми більш повного використання виробничого потенціалу пов'язано з необхідністю вдосконалення методики визначення потенціалу будівельно-монтажних організацій (фірм, об'єднань). Вивчення запропонованих в економічній літературі методик і застосування їх на практиці свідчить про те, що методи визначення виробничого потенціалу будівельно-монтажних організацій в силу галузевих особливостей залишаються недостатньо розробленими, з багатьох аспектів даної проблеми до цього часу не вироблено єдиної думки.

У зв'язку з цим у дисертації зроблена спроба вдосконалити методику визначення виробничого потенціалу з врахуванням зміни загальної чисельності робітників та їх професійно-кваліфікаційного складу, кількісно-якісних змін машинних ресурсів і поліпшення їх експлуатаційної продуктивності, структурних зрушень у будівельному виробництві за їх трудо- і матеріаломісткістю порівняно з попереднім періодом, можливого обмеження щодо забезпечення будівництва матеріальними ресурсами.

Розрахунки величини виробничого потенціалу пропонуємо проводити за такими формулами:

а) виробничий потенціал на початок планового періоду (M_n), тис.грн.

$$M_n = \frac{B_o K_1 \cdot \dot{C}_o K_2}{K_c} - \Delta M_{(mo)}; \quad (1)$$

б) приріст виробничого потенціалу в плановому періоді (ΔM_n), тис.грн.

$$\Delta M_n = \left(\frac{B_o K_1 \cdot \dot{C}_o K_2}{K_c} - M_{[mp]} \right) - B_o \dot{C}_o. \quad (2)$$

де B_o – досягнутий річний виробіток у попередньому році, грн;

$\dot{C}_o$ – фактична чисельність робітників, зайнятих на будівельно-монтажних роботах, у попередньому році, чол.;

K_1 – коефіцієнт зростання виробітку, обґрунтований організаційно-технічними заходами з врахуванням кількісно-якісних змін машинних ресурсів і поліпшення їх експлуатаційної продуктивності в плановому періоді;

K_2 – коефіцієнт зміни чисельності робітників у плановому періоді, обґрунтований організаційно-технічними заходами;

K_c – коефіцієнт, який враховує зміну структури робіт (видів будівництва) за їх трудомісткістю в плановому році порівняно з попереднім роком;

$\Delta M_{(mp)}$ - зменшення частки виробничого потенціалу, що реалізується в плановому році у зв'язку з обмеженням матеріальних ресурсів.

Запропонована методика визначення виробничого потенціалу може використовуватися як в загальнобудівельних, так і в спеціалізованих підрядних організаціях.

У роботі акцентується увага на те, що поняття “потенціал” тісно пов'язано з характером цілей, оскільки для одних потенціал будівельно-монтажної організації може бути високим, для інших – низьким. Для досягнення цих цілей немає потреби змінювати стратегію підприємства, але необхідно її суттєво переглянути з метою забезпечення конкуренто-спроможності в перспективі.

Проведені автором дослідження свідчать, що коефіцієнти використання виробничого потенціалу будівельних організацій за останні роки знизилися більше ніж удвічі і становлять в середньому 0,3-0,35. Це в основному зумовлене значним скороченням обсягів капітального будівництва через недостатність джерел фінансування у замовників, відсутністю маркетингових досліджень для визначення потенційних об'єктів будівництва і власних виробничих можливостей, вибору підрядчика для спорудження об'єктів на конкурсній основі (шляхом проведення тендерних торгів).

Важлива роль в управлінні виробничим потенціалом будівельно-монтажних організацій належить економічному аналізу стану його використання і розвитку. Однак економічний аналіз виробничого потенціалу здійснюється недостатньо, він не став інструментом пошуку резервів підвищення віддачі трудових, матеріальних, фінансових ресурсів і потенціалу в цілому.

З метою активізації аналітичної роботи в підрядних будівельних організаціях в дисертації запропонована нова схема комплексної методики аналізу виробничого потенціалу з врахуванням особливостей господарської діяльності в умовах ринкового середовища. Ми вважаємо, що результати такого аналізу повинні бути базою для оцінювання граничних можливостей потенціалу будівельних організацій (фірм, об'єднань) в умовах зміни структури будівельно-монтажних робіт (видів будівництва), пов'язаної з переходом до ринкових відносин, визначення придатності потенціалу для досягнення поставлених стратегічних цілей; виявлення можливостей вдосконалення потенціалу організацій в напрямках незалежності його від зміни кон'юнктури ринку будівельної продукції, факторів виробництва.

У другому розділі – “Аналіз ефективності використання виробничого потенціалу” обґрунтовуються напрями вдосконалення методології і методики аналізу трудового потенціалу, основних засобів, матеріальних ресурсів

будівельно-монтажних організацій, пропонується комплекс організаційно-економічних заходів для підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підрядних організацій будівельного комплексу України.

Радикальні зміни в економіці, зумовлені демонтажем командно-адміністративної системи і переходом до ринкових відносин вимагають вдосконалення управління трудовими ресурсами на рівні будівельно-монтажних організацій (об'єднань). Автор вважає, що система управління трудовими ресурсами повинна бути спрямована на підвищення ефективності використання робочої сили. Завдання управління будівельно-виробничим персоналом сьогодні мають двоякий характер. З одного боку, необхідно враховувати недоліки попередньої системи, яка була створена і функціонувала в умовах адміністративно-командних методів управління економікою, а з другого – напрацювати нові, адекватні до вимог “українського ринку праці”, форми і методи ефективного управління працею на підприємствах будівельного комплексу.

При дослідженні ступеня забезпеченості підрядних організацій будівельного комплексу трудовими ресурсами і створення умов для високопродуктивної праці в ринковому середовищі в дисертації пропонується враховувати:

- збереження впливу держави на процеси відтворення трудового потенціалу, зайнятості і переміщення трудових ресурсів;
- функціонування системи саморегулювання трудових процесів, що базується на створенні нових соціально-економічних умов трудової діяльності працівників;
- мобілізацію внутрішніх резервів підвищення продуктивності праці за рахунок застосування у будівництві нової техніки, впровадження прогресивних технологій, матеріалів, вдосконалення організації виробництва і управління;
- потребу робітників за професійно-кваліфікаційною ознакою для виконання будівельно-монтажних робіт, підсобних виробництв, обслуговуючих господарств, а також для промислових підрозділів будівельних фірм (об'єднань);
- резерви більш раціонального використання річного фонду робочого часу робітників, підвищення рівня фондоозброєності праці.

Проведене вибіркве дослідження в 23 підрядних організаціях корпорації “Укрбуд” показало, що в розрахунку на виконані обсяги підрядних робіт фактична чисельність робітників за 1996-1998 роки значно перевищувала нормативну. Це стало однією із причин виникнення проблеми повної зайнятості будівельно-виробничого персоналу, що призвело до організації виробництва в режимі неповного робочого дня (тижня).

В останні роки значно погіршилося використання працівниками будівельно-монтажних організацій всіх форм власності робочого часу. Якщо в 1990 р. в цілому по підрядній діяльності будівельного комплексу України одним робітником було відпрацьовано 227,4 дня, то в 1998 р. – 162 дня, а втрати робочого часу за даний період зросли у 68 разів і становили 61,5 люд.-днів на одного робітника.

Ефективність використання трудового потенціалу характеризується показником продуктивності праці. Забезпечення стабільних темпів зростання продуктивності праці вимагає глибокого вивчення тенденцій змін цього показника, здійснення комплексу організаційно-технічних і економічних заходів для мобілізації резервів на всіх рівнях управління будівельним виробництвом. У зв'язку з цим важливо, щоб аналіз став функцією і методом управління трудовим потенціалом, інструментом виявлення резервів підвищення продуктивності праці.

Проведені дослідження свідчать, що виявлення і мобілізація глибинних резервів зростання продуктивності праці в будівельно-монтажних організаціях забезпечуються за умов організації ретроспективного, оперативного і перспективного аналізу. У дисертації розкриваються особливості названих видів аналізу, зумовлені переходом до ринкових умов господарювання.

У дослідженні резервів підвищення ефективності використання будівельно-виробничого потенціалу перевагу пропонується віддавати факторному техніко-економічному аналізу, оскільки він дає можливість оцінювати невикористанні резерви економії трудових витрат, пов'язані з науково-технічним прогресом у конкретних виробничих умовах.

У дисертації зроблена спроба вдосконалити методику такого аналізу і застосувати її при дослідженні впливу індустріально-організаційних факторів на динаміку продуктивності праці, визначити шляхи більш раціонального використання трудових ресурсів у підрядних організаціях корпорації "Укрбуд".

Окрім факторного техніко-економічного аналізу, резерви зростання продуктивності праці досліджувалися автором шляхом побудови багатофакторних кореляційно-регресійних моделей. При цьому були використані показники діяльності будівельно-монтажних організацій західних областей України за 1993-1997 роки. До розрахунку бралися внутрішні фактори, якими реально можна управляти на рівні будівельно-монтажних організацій: x_1 – обсяг робіт, що виконуються власними силами організацій; x_2 – питома вага прогресивних систем оплати праці, %; x_3 – коефіцієнт плинності робітників, %; x_4 – кваліфікація робітників (середній розряд робітників).

Модель продуктивності праці має такий вигляд:

$$\bar{y}_{x_1 x_2 x_3 x_4} = -48,665 + 108,61x_1 + 28,847x_2 - 23,598x_3 + 1012,52x_4; \quad (3)$$

Розраховані коефіцієнти еластичності показали, що: 1) із зростанням на 1% обсягів робіт, що виконуються власними силами організації, продуктивність праці підвищується на 0,07%; 2) збільшення питомої ваги прогресивних форм оплати праці на 1% забезпечує приріст продуктивності праці на 0,247%; 3) зростання коефіцієнта плинності робітників на 1% зумовлює зниження продуктивності праці на 0,065%; 4) збільшення середнього розряду робітників на 0,1 пункта сприяє приросту продуктивності праці на 0,359%.

З допомогою економетричних моделей рекомендується визначати очікуваний рівень продуктивності праці в тій чи іншій будівельно-монтажній організації в залежності від дії факторів включених у модель.

Для забезпечення зростання продуктивності праці в будівельних організаціях насамперед потрібно реалізувати комплекс заходів, спрямованих на

збільшення обсягів робіт, що виконуються власними силами організацій, і вдосконалення системи економічного стимулювання праці.

Ефективність використання виробничого потенціалу будівельно-монтажних організацій залежить від забезпеченості основними засобами. Досягнення високих показників господарської діяльності, на думку автора, можливе за умови ретельного обґрунтування потреби в основних засобах інженерно-економічними розрахунками у функціональній, технологічній, типорозмірній і відтворювальній структурах. Обґрунтування потреби в будівельній техніці в дисертації пропонується здійснювати в процесі розробки проектів виконання робіт (ПВР) і на стадії формування річної будівельної програми будівельних фірм (об'єднань).

На нашу думку, рішення цього питання насамперед залежить від якості розробки норм потреби:

- у машинах на 1 млн.грн. будівельно-монтажних робіт;
- в основних машинах на прийнятну одиницю обсягу робіт у натуральних вимірниках;
- у засобах малої механізації на 1 млн.грн. будівельно-монтажних робіт.

Названі норми рекомендується періодично коригувати залежно від впливу науково-технічного прогресу на технологію і організацію будівництва, а також у зв'язку зі змінами умов виконання будівельно-монтажних робіт.

Аналізуючи забезпеченість будівельних організацій основними засобами, пропонується досліджувати процеси відтворення і зміни їх технічного стану на основі розрахованих коефіцієнтів вибуття, надходження, оновлення, зносу і придатності основних засобів (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка показників відтворення основних засобів будівельного призначення підрядних організацій корпорації "Укрбуд" за 1990-1998 роки

Показники	Основні параметри	Алгоритм розрахунку показника	Коефіцієнти оцінки показника				
			1990р	1992р	1995р	1996р	1998р
1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт оновлення	Φ_n – вартість основних засобів на початок року; Φ_k – вартість основних засобів на кінець року	$\Theta = \frac{\Phi_k - \Phi_n}{\Phi_k}$	0,105	0,188	0,061	0,013	0,037
Коефіцієнт вибуття	Φ_v – вартість основних засобів, що вибувають в аналізований період; $\Phi_{с.р.}$ – середньорічна вартість основних засобів	$\beta = \Phi_v / \Phi_{с.р.}$ $\beta_1 = \Phi_v / \Phi_n$	0,05	0,027	0,021	0,04	0,031

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт зносу	Φ_{oc} – залишкова вартість основних засобів	$i = \frac{\Phi_k - \Phi_{oc}}{\Phi_k}$	0,618	0,42	0,483	0,557	0,554
Коефіцієнт придатності		$\Gamma = 1 - i$	0,382	0,58	0,517	0,443	0,456
Коефіцієнт надходження	Φ_n – вартість основних засобів, що надійшли	$K_n = \Phi_n / \Phi_n$	0,155	0,215	0,082	0,017	0,068

Дані табл.1 свідчать про те, що коефіцієнт оновлення основних засобів у будівельно-монтажних організаціях за досліджуваний період знизився на 64,8% $[100 - (0,037 : 0,105) * 100]$, а коефіцієнт вибуття – на 38% $[100 - (0,031 : 0,05) * 100]$, середньорічне оновлення основних засобів значно менше від нормативного показника (враховуючи амортизаційний термін їх експлуатації).

З переходом на ринкові умови господарювання склалася ситуація, при якій не забезпечується відтворення зношених основних засобів. Однієї з причин є значне зростання цін на будівельну техніку, дефіцит джерел фінансування в активну частину основних засобів. Передумовою вирішення цього питання є забезпечення принципу самофінансування, що передбачає здійснення господарської та інвестиційної діяльності в основному за рахунок власних фінансових ресурсів (прибутку, амортизаційних відрахувань).

У дисертації дається критичний аналіз діючих методик аналізу використання основних засобів, зроблена спроба вдосконалити методику техніко-економічного аналізу будівельних машин і механізмів. З переходом на ринкові умови господарювання цей вид аналізу, на думку автора, є одним із важливих інструментів виявлення екстенсивних та інтенсивних резервів підвищення ефективності використання активної частини основних засобів.

З метою виявлення реальних резервів поліпшення використання будівельних машин у процесі техніко-економічного аналізу рекомендується дати оцінку динаміки їх використання за системою показників, поданих у табл.2, визначивши причини, центри виникнення відхилень і шляхи реалізації виявлених резервів.

Таблиця 2
Показники екстенсивного та інтенсивного використання машин і механізмів будівельно-монтажних організацій за 1992-1998 роки

Показники	Оцінка показника			
	Фірма «Івано-Франківськбуд»		ВАТ «Прикарпатбуд»	
	1992 р.	1998 р.	1992 р.	1998 р.
1	2	3	4	5
А. Екстенсивні				
Коефіцієнт використання парку будівельних машин за часом	0,62	0,54	0,68	0,61
Коефіцієнт використання робочого часу	0,86	0,69	0,88	0,71
Коефіцієнт змінності роботи машин	1,25	1,10	1,28	1,15

1	2	3	4	5
Коефіцієнт внутрішнього використання машин	0,66	0,58	0,68	0,62
Коефіцієнт технічної готовності парку машин	0,72	0,65	0,78	0,72
Кількість машино-годин, відпрацьованих за рік	2170	1318	2240	1425
Б. Інтенсивні				
Експлуатаційна продуктивність машин за зміну, грн.	649	600	712	676
Коефіцієнт використання машин за експлуатаційною продуктивністю	0,82	0,74	0,84	0,75
Інтегральний коефіцієнт використання машин	0,70	0,48	0,57	0,47

При дослідженні експлуатаційної продуктивності машин рекомендується зіставляти середню фактичну продуктивність за певний період (зміну, місяць, рік) з нормативною продуктивністю. Виявлення резервів, пов'язаних з підвищенням рівня інтенсивного використання будівельної техніки, потребує індивідуального підходу до окремих груп машин, врахування їх стану і конкретних умов експлуатації.

Використання виробничого потенціалу підрядних організацій залежить від дотримання пропорцій між обсягами будівельно-монтажних робіт і обсягами виробництва будівельних матеріалів і конструкцій. У зв'язку із скороченням інвестицій на створення і відновлення основних засобів галузей народного господарства виробництво будівельних матеріалів і конструкцій за останні роки суттєво скоротилося. Водночас виникли проблеми перепрофілювання виробництва матеріальних ресурсів відповідно до ринкового попиту, енерго- і ресурсозбереження, заміни привізних матеріалів на місцеві, зниження матеріаломісткості будівельної продукції.

У комплексі заходів, які передбачають підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів, важлива роль належить вдосконаленню планування, обліку і економічному аналізу. Особливе місце в дисертації надано методиці аналізу матеріальних витрат і матеріаломісткості будівельної продукції. Опрацювавши економічну літературу з аналізу ефективності будівельного виробництва, прийшов до висновку, що методичні розробки з аналізу матеріальних ресурсів ще не знайшли застосування в комплексному аналізі господарської діяльності підрядних організацій. Ефективність використання матеріальних ресурсів на практиці розглядається в основному в рамках аналізу собівартості як фактор впливу на рівень виробничих затрат, що не сприяє вирішенню проблеми підвищення ефективності будівельного виробництва. У зв'язку з цим в дисертації визначені мета, зміст і нові напрями аналізу матеріальних ресурсів на рівні будівельно-монтажних організацій (фірм).

Вирішення проблеми зниження матеріаломісткості зумовлюють необхідність організації перспективного, оперативного і ретроспективного аналізу використання матеріальних ресурсів. У роботі розглядаються не вирішені методичні питання, подаються рекомендації для вдосконалення методик проведення оперативного і ретроспективного аналізу матеріальних ресурсів.

При здійсненні оперативного аналізу пропонується дотримуватися натурально-речового підходу, тобто вивчати причини перевитрат, пов'язаних тільки зі зміною норм натуральних обсягів матеріалів, списаних на будівельне виробництво (надані послуги). Перевитрати матеріалів порівняно з нормами (ΔM_i) рекомендується визначати за формулою:

$$\Delta M_i = \Sigma(M_{\text{фi}} - Q_{\text{фi}} \cdot N_{\text{нi}} \cdot C_{\text{вмi}}), \quad (4)$$

де $M_{\text{фi}}$ - фактична витрата i -го виду матеріалів на виконаний обсяг робіт, грн.; $Q_{\text{фi}}$ - фактичний обсяг i -го виду виконаних робіт у натуральних показниках; $N_{\text{нi}}$ - норма витрат i -го виду матеріалів на одиницю робіт; $C_{\text{вмi}}$ - облікова ціна i -го виду матеріалів.

У процесі ретроспективного аналізу центральне місце повинно належати дослідженню впливу вартісно-цінових факторів (зміна транспортних схем, заготівельно-складських витрат, собівартості продукції підсобних виробництв, зміна цін на матеріали та ін.) на рівень матеріальних витрат. Пропонується дати оцінку досягнутого рівня зниження матеріаломісткості будівельного виробництва порівняно з попереднім періодом за рахунок зниження виробничих норм витрат матеріалів, скорочення непродуктивних затрат і втрат матеріалів з врахуванням зміни технологічної структури будівельно-монтажних робіт і рівня цін на матеріальні ресурси. Загальний індекс зміни матеріаломісткості (I_M) в аналізованому періоді проти попереднього рекомендується визначати як добуток факторних індексів:

$$I_M = I_{\text{стр}} \cdot I_n \cdot I_{\text{нз}} \cdot I_{\text{ц}} \quad (5)$$

$I_{\text{стр}}$ - індекс зміни технологічної структури робіт;

I_n - індекс зниження норм витрат матеріалів;

$I_{\text{нз}}$ - індекс зниження непродуктивних затрат і втрат;

$I_{\text{ц}}$ - індекс зміни цін на матеріальні витрати.

Проведений аналіз за розробленими автором методиками свідчить, що в підрядних організаціях корпорації «Укрбуд» натурально-речові перевитрати матеріалів знижуються. Позитивна зміна цього показника є результатом прийняття відповідних заходів для більш суворого дотримання виробничих норм, скорочення браку при виконанні будівельних робіт, зменшення обсягу недоробок на об'єктах, зданих в експлуатацію в попередніх періодах.

Разом з тим має місце суттєве зростання витрат, пов'язаних із змінами транспортних схем перевезень матеріалів, зростанням собівартості продукції підсобних виробництв, а також цін на матеріальні ресурси. Так, проведені нами обстеження в будівельних організаціях Тернопільської, Львівської і Рівненської областей показали, що за рахунок вартісно-цінових факторів рівень матеріальних витрат у 1998 р. порівняно з 1996 р. в середньому зріс на 1,06%, а натурально-речові фактори призвели до зниження матеріальних витрат на 0,35% до обсягу робіт, виконаних власними силами організації.

У третьому розділі дисертаційної роботи - «Методика аналізу впливу виробничого потенціалу на ефективність будівельного виробництва» досліджується взаємозв'язок виробничого потенціалу зі строками будівництва, собівартістю будівельно-монтажних робіт, фінансовими результатами

господарської діяльності підрядних організацій, обґрунтовуються методики аналізу впливу виробничого потенціалу на показники економічної ефективності будівництва.

У дисертації проведено аналіз фактичних строків будівництва об'єктів у зіставленні з нормативними строками. При цьому виділялися два періоди: перший – період командно-адміністративної системи управління (1986-1990 рр.), другий – період переходу підприємств до ринкових відносин (1994-1998 рр.). Автором зроблено висновок, що з переходом до ринкових відносин суттєво змінилася структура причин несвоєчасного введення в експлуатацію об'єктів виробничого і невиробничого призначення. Якщо за роки адміністративно-командної системи управління основними причинами несвоєчасного введення об'єктів в дію були: неповна забезпеченість будівельними матеріалами і конструкціями (24-25 %), дефіцит кваліфікаційної робочої сили (18-20 %), порушення строків поставки, некомплектність і низька якість устаткування (27-30 %), то з переходом до ринкових відносин основними причинами стали несвоєчасність відкриття фінансування і незабезпеченість джерелами фінансування по роках будівництва.

Через недостатність як державних, так і власних коштів роботи на будовах ведуться низькими темпами, недотримуються нормативні строки введення в дію виробничих потужностей і об'єктів, що вплинуло на зростання обсягів незавершеного будівництва. У зв'язку з цим у дисертації обґрунтовується необхідність на рівні генпідрядних організацій здійснювати маркетингові дослідження для визначення потенційних об'єктів будівництва і власних виробничих можливостей; аналізувати ступінь використання виробничого потенціалу, фінансово-економічну ситуацію з точки зору виявлення потенційного портфеля замовлень; розробляти довгострокову стратегію розвитку виробничого потенціалу і формування виробничої програми на перспективу.

З метою скорочення будівельного циклу автором запропоновано комплекс організаційно-економічних заходів, більшість з яких може бути реалізована безпосередньо будівельно-монтажними організаціями (фірмами). Аналізуючи дотримання нормативних строків будівництва, дисертантом рекомендується виконати аналітичні розрахунки максимально допустимої кількості об'єктів, що будуються одночасно і зіставити їх з фактичною наявністю. Сумарні ліміти будівельно-монтажних робіт на об'єктах, включених у план, не повинні перевищувати добутку величини потужності підрядних будівельних організацій на середньозважену нормативну тривалість будівництва цих об'єктів. Дотримання цієї умови виражається формулою:

$$\sum O_{пер}^p + \sum O_s^p + \sum O_{пуск}^p \leq M_{БМО} \times \bar{T}_n, \quad (6)$$

де $\sum O_{пер}^p$, $\sum O_s^p$, $\sum O_{пуск}^p$ - обсяги будівельно-монтажних робіт на початок планового року, що підлягають виконанню генпідрядною організацією відповідно на перехідних, задільних і пускових об'єктах, тис. грн.;

$M_{БМО}$ - потужність (потенціал) будівельно-монтажної організації;

$\bar{T}_n$ - середньозважений нормативний строк будівництва групи об'єктів.

У мобілізації внутрішньовиробничих резервів важлива роль належить обліку і аналізу строків фактичної тривалості будівництва. Слабким місцем в організації управління будівельним циклом є інформаційна незабезпеченість, відсутність системного обліку фактичної тривалості будівництва. Подані автором рекомендації для організації і проведення оперативного аналізу строків будівництва, спрямовані на підвищення ефективності господарської діяльності підрядних організацій.

Проведені дисертантом дослідження показують, що рівень використання виробничого потенціалу суттєво впливає на собівартість будівельно-монтажних робіт і фінансові результати господарської діяльності. Для виявлення і реалізації резервів зниження собівартості рекомендується проводити:

- аналіз структури собівартості за калькуляційними статтями і економічними елементами до загальної величини витрат, а також до вартості виконаних робіт за договірними цінами;
- ретроспективний факторний техніко-економічний аналіз за статтями затрат;
- пооб'єктний оперативний аналіз собівартості з використанням ПЕОМ;
- кореляційний аналіз взаємозв'язку між собівартістю і рівнем використання виробничого потенціалу.

Вплив на собівартість будівельно-монтажних робіт виробничого потенціалу досліджувався методом кореляційного аналізу. У результаті проведених розрахунків за матеріалами будівельних організацій західного регіону України встановлено, що із зміною рівня використання виробничого потенціалу на 1% в середньому змінюється рівень витрат на 0,203%.

Перехід підрядних будівельних організацій на формування прибутку від всього обсягу робіт, виконаних власними силами за місяць, зумовив пошук нових підходів до аналізу впливу факторів на фінансові результати господарської діяльності. Запропонована в дисертації методика аналізу дозволяє здійснювати кількісну оцінку впливу на зміну прибутку екстенсивних та інтенсивних факторів, ступеня використання виробничого потенціалу будівельно-монтажної організації з врахуванням зміни структури будівельно-монтажних робіт (видів будівництва).

При дослідженні впливу виробничого потенціалу будівельних організацій на прибуток, окрім методики факторного техніко-економічного аналізу, рекомендується використовувати методику аналізу співвідношення між обсягом виробництва, затратами і прибутком. У дисертації зроблена спроба вдосконалити дану методику стосовно до специфіки діяльності будівельних організацій, що дає можливість визначати той ступінь використання виробничого потенціалу, при якому забезпечується прибутковість господарювання.

Висновки

Узагальнюючи результати теоретичної, практичної та експериментальної роботи щодо вдосконалення методології, методики та організації економічного аналізу виробничого потенціалу будівельно-монтажних організацій, автором зроблені такі висновки.

1. Важливою складовою економічного потенціалу є будівельний потенціал, який в основному реалізується через потенціал будівельно-монтажних організацій. Від ступеня використання останнього залежить ефективність будівельного виробництва, строки спорудження об'єктів.

2. За ступенем значущості у системі потенціалів пріоритетне місце належить виробничому потенціалу. Його формування та використання розглядається як сукупність можливостей, що реалізується господарською системою у процесі виробництва продукції (робіт, послуг), а також як невикористані, але об'єктивно існуючі, потенційні резерви більш ефективного використання виробничих, природних і науково-технічних ресурсів.

3. Потенціал будівельно-монтажних організацій сьогодні використовується незадовільно (в межах 25-30%). На третину скоротилась чисельність будівельно-виробничого персоналу, знос основних засобів досяг критичного рівня і не компенсується новими капітальними вкладеннями. Не здійснюється перепрофілювання виробництва будівельних конструкцій і матеріалів відповідно до ринкового попиту.

Для стабілізації виробничого потенціалу необхідно реалізувати комплекс заходів, спрямованих на поліпшення їх фінансового стану, прискорення демонополізації та приватизації, вдосконалення організаційних форм управління, розвиток інфраструктури ринку підрядних робіт, зниження залежності матеріально-технічної бази від імпорту, розширення вітчизняної сировинної бази.

4. Вирішення проблеми підвищення ефективності господарювання тісно пов'язано з питаннями вдосконалення методології, методики і організації аналізу виробничого потенціалу. За результатами економічного аналізу повинні оцінюватися: граничні можливості потенціалу будівельно-монтажних організацій за умови зміни структури підрядних робіт (видів будівництва), придатність потенціалу для досягнення поставлених стратегічних цілей, резерви підвищення ефективності його використання в ринкових умовах господарювання.

5. При проведенні аналізу виробничого потенціалу одночасно з галузевим підходом необхідно дотримуватися комплексного ресурсного підходу. Тільки в результаті взаємодії всіх складових виробничого потенціалу (трудових, матеріальних, техніко-технологічних і фінансових ресурсів) можна забезпечити досягнення поставлених стратегічних цілей будівельно-монтажної організації (фірми). Виявлення і реалізація резервів підвищення ефективності використання виробничого потенціалу потребує вивчення стану, ступеня використання і розвитку трудового потенціалу, потенціалу основних засобів, матеріальних ресурсів.

6. У будівельно-монтажних організаціях (фірмах) центральне місце в дослідженні резервів підвищення ефективності виробничого потенціалу повинно належати факторному техніко-економічному аналізу, оскільки він дозволяє оцінювати невикористані можливості в конкретних умовах і виявляти скриті резерви, зумовлені науково-технічним прогресом.

7. Дотримання нормативних (договірних) строків будівництва при мінімальних затратах і високій якості будівельно-монтажних робіт залишається проблемним питанням при переході до ринкових відносин. Скорочення обсягів

нового будівництва, реконструкції і технічного переозброєння діючих підприємств призвело до суттєвого зниження ступеня використання виробничого потенціалу, що негативно вплинуло на тривалість будівельного циклу, рівень виробничих затрат і фінансові результати господарської діяльності.

8. З переходом до ринкових відносин відсутня цілеспрямована система управління фактичними строками будівництва порівняно з нормативними. У зв'язку з цим впровадження в практику розробленої в дисертації методики аналізу строків будівництва з урахуванням впливу на виробничі витрати будівельних організацій, на думку автора, стане важливою передумовою мобілізації внутрішньовиробничих резервів підвищення ступеня використання виробничого потенціалу з метою скорочення будівельного циклу.

9. Рівень використання виробничого потенціалу потрібно розглядати як один з важливих факторів впливу на собівартість будівельно-монтажних робіт і прибуток. Пропонується оцінювати вплив виробничого потенціалу на прибуток через обсяги будівельно-монтажних робіт, що виконуються власними силами організацій, і рівень виробничих витрат. Запропонована в дисертації методика аналізу дозволяє визначити зміну прибутку під впливом екстенсивних та інтенсивних факторів. Проведене дослідження показало, що реалізація організаційно-технічних і економічних заходів, спрямованих на раціональне використання виробничих ресурсів у підрядних організаціях корпорації "Укрбуд" може забезпечити додаткове зниження собівартості в розмірі до 3% від обсягу робіт, що виконуються власними силами.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях:

1. Аналіз забезпеченості будівельних фірм основними засобами. // "Наукові записки". Збірник наукових праць викладачів і аспірантів кафедри економічного аналізу ТАНГ. – Тернопіль, 1998 – С.88-91 (0,3 д.а.)
2. Аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів у будівельному комплексі України. // Науковий журнал. Вісник ТАНГ, Випуск 4. Тернопіль, 1998. – С.95-97. (0,25 д.а.)
3. Економічний механізм управління ефективністю праці в будівництві // Економічна думка. – Тернопіль, 1998. – 65 с. (у співавторстві – Скориця С.М.) (0,7 д.а.)
4. Методичні аспекти аналізу використання виробничого потенціалу будівельних організацій // "Наукові записки". Збірник наукових праць викладачів і аспірантів кафедри економічного аналізу ТАНГ. – Тернопіль, 1999. – С.187-190. (0,25 д.а.)
5. Аналіз дотримання нормативних строків будівництва. // Формування економічних відносин в умовах ринку (Збірник наукових праць) під редакцією доктора економічних наук, професора Фаріона І.Д., Випуск 2 – Тернопіль, 1998. (0,3 д.а.)
6. Анализ использования парка машин и механизмов // "Научные записки" под редакцией заслуженного деятеля науки и техники Украины, доктора экономических наук, профессора Шкарабана С.И., – Тернопіль, 1995. – С.48-51. (0,25 д.а.)

7. Аналіз виробничої потужності будівельно-монтажного тресту (фірми, об'єднання) // Проблеми економіки України. Збірник наукових праць. Випуск 3. – Тернопіль: АФ “Меркурій”, 1995. – С.46-48. (0,2 д.а.).
8. Аналіз виробничо-технологічної комплектації. // Проблеми економіки України. Збірник наукових праць. Випуск 4. – Тернопіль: АФ “Меркурій”, 1995. – С.42-44. (0,25 д.а.)
9. Аудит капітальних вкладень в основні виробничі фонди. // Матеріали республіканської науково-практичної конференції “Аудиторська діяльність в умовах становлення нових економічних відносин в Україні” – Львів, 1995. – С.16-18. – (у співавторстві – Литвин Б.М.) (0,2 д.а.).
10. Особливості використання матеріальних ресурсів у будівництві // Наукові записки присвячені 25-річчю кафедри економічного аналізу під редакцією доктора економічних наук, професора Шкарабана С.І. – Тернопіль, 1996. – С.52-55. (0,3 д.а.).
11. Система показників економічної ефективності будівельного виробництва // “Актуальні проблеми розвитку економіки України в перехідний період до ринку” (матеріали міжвузівської науково-практичної конференції). Частина перша. – Тернопіль, 1996. – С.90-91. (0,15 д.а.)
12. Аналіз використання виробничих потужностей будівельно-монтажних організацій // Наукові записки під редакцією заслуженого діяча науки і техніки України, доктора економічних наук, професора Шкарабана С.І. – Тернопіль, 1997. – С.77-81 (0,35 д.а.).

Анотація

Штефан З.Б. Аналіз ефективності використання виробничого потенціалу будівельно-монтажних організацій (на матеріалах корпорації “Укрбуд”). – Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.04. – Бухгалтерський облік, аналіз і аудит. – Тернопільська академія народного господарства. Тернопіль, 1999.

У дисертації досліджено види потенціалів, їх зміст, структуру і роль у виробничому процесі, теоретично обґрунтовано поняття «виробничий потенціал» будівельно-монтажних організацій, розкрито проблеми його використання в ринкових умовах господарювання. Розроблено науково обґрунтовані положення з вдосконалення методології, методики і організації економічного аналізу будівельно-монтажних організацій. Запропоновано методику аналізу впливу виробничого потенціалу на строки будівництва об'єктів, собівартість і фінансові результати господарської діяльності, визначено шляхи підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підрядних будівельно-монтажних організацій України.

Ключові слова: *виробничий потенціал, економічний аналіз виробничих ресурсів, організаційно-технічні фактори, строки будівництва, собівартість, прибуток.*

Аннотация

Штефан З.Б. Анализ эффективности использования потенциала строительного-монтажных организаций (на материалах корпорации «Укрстрой»). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.04 – Бухгалтерский учет, анализ и аудит. – Тернопольская академия народного хозяйства – Тернополь, 1999 г.

В диссертации исследованы виды потенциалов, их содержание, структура и роль в производственном процессе, теоретически обосновано понятие «производственный потенциал» строительного-монтажных организаций, раскрыто проблемы его использования в рыночных условиях хозяйствования. На основе научного обобщения действующих методик, практического опыта, накопленного в отрасли, усовершенствована методика оценки производственного потенциала в ресурсно-структурном аспекте. Разработаны научно обоснованные положения по совершенствованию методологии, методики и организации экономического анализа производственного потенциала строительного-монтажных организаций.

Сформулированы принципы, определены задачи и новые направления экономического анализа производственного потенциала с учетом особенностей хозяйственной деятельности строительного-монтажных организаций в условиях рыночных отношений. Усовершенствованы методики технико-экономического анализа трудового потенциала, основных средств и материальных ресурсов, внедрение в практику которых дает возможность выявлять неиспользованные резервы, обусловленные научно-техническим прогрессом.

В работе исследована взаимосвязь производственного потенциала подрядных организаций с фактической продолжительностью строительства объектов, себестоимостью строительного-монтажных работ, финансовыми результатами хозяйственной деятельности. Рассмотрена структура причин несвоевременного ввода объектов в эксплуатацию в периоды командно-административной системы управления и перехода предприятий к рыночным отношениям, предложен комплекс организационно-экономических мероприятий по сокращению производственного цикла, реализация которых в основном может быть осуществлена на уровне строительных организаций.

Предложена методика анализа влияния производственного потенциала на сроки строительства объектов, себестоимость, финансовые результаты хозяйственной деятельности. Аргументирована целесообразность организации в строительных фирмах анализа динамики структуры себестоимости по калькуляционным статьям и экономическим элементам; ретроспективный факторный технико-экономический анализ по статьям затрат; пообъектный оперативный анализ себестоимости с использованием ПЭВМ; корреляционный анализ взаимосвязи между себестоимостью и уровнем использования производственного потенциала. Определены пути повышения эффективности использования производственного потенциала подрядных строительного-монтажных организаций Украины.

Ключевые слова: *производственный потенциал, экономический анализ производственных ресурсов, организационно-экономические факторы, сроки строительства объектов, себестоимость, прибыль.*

SUMMARY

Shtephan Z.B. Analysis of Construction-Assembly Potential Utilization Effectiveness Analysis (based on materials of Corporation "UKRSTROY") Manuscript.

Dissertation for competition of a scientific degree of the Candidate of Sciences (Economy) on speciality 08.06.04 - Bookkeeping, Analysis and Audit. - Ternopil Academy of National Economy - Ternopil, 1999

Types and content of potentials, their structure and role in production process are under investigation in the dissertation. The concept of "production potential" in construction-assembly organizations has been theoretically grounded, the problems of its application under market conditions have been put and argued. The problem of improvement of methodology, methods and organization of economic analysis of production potential of construction-assembly organizations have been presented.

Principles, tasks and new directions in economic analysis of production potential under new condition of business activity under market conditions have been formulated and defined. Methods of the technical-economic analysis of labour potential, main means and material resources have been improved. Their introduction in practice will make it possible to reveal the yet unused possibilities which are caused and conditioned by scientific-technical progress.

The methods of analysis of impact of production potential upon the terms of object construction, their cost and financial results have been suggested. Ways of effectiveness level raising in utilisation of potential of sub-contract of construction-assembly organizations of Ukraine have been defined.

Key words: *industrial potential, economic analysis of industrial resources, organisation-economic forces, lines of construction of objects, cost price, profit.*